

**ПРЕДМЕТ І ЗАСОБИ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 200 КК УКРАЇНИ:
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Леонід Євгенійович БАРАШ,

*аспірант Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса»
<https://orcid.org/0009-0005-1762-3727>*

Сучасні злочини включають документи на переказ, платіжні картки, інші засоби доступу до рахунків та електронні гроші. Термін "платіжні засоби" точніше відображає предмет злочину, оскільки охоплює як паперові, так і електронні документи як засоби доступу до банківських рахунків, включаючи електронні гроші.

Обладнання для їх виготовлення не є предметом злочину за статтею 200 КК України, але воно часто використовується як засіб його вчинення. Воно може бути носієм слідів та матеріалом для криміналістичного аналізу.

Згідно з дослідженнями науковців, цей вид злочину може включати інші предмети посягання, що підтверджує значення обладнання в контексті злочинних технологій. Хоча платіжні засоби є предметом злочину за статтею 200 КК України, їх використання може розглядатися як частина злочинних технологій, що сприяють вчиненню або приховуванню інших серйозних злочинів. Розуміння документів важливе для криміналістики, яка розглядає їх як матеріальні носії інформації та досліджує їхню технічну специфіку.

Класифікація документів важлива для визначення об'єктів підробки в злочинних діях, особливо в контексті безготівкових розрахунків. Вона допомагає встановити, які саме види документів можуть бути піддані підробці та використані у злочинній діяльності.

Таке розуміння платіжних засобів та їх відмінності за формою та призначенням є важливим для ефективного розслідування відповідних кримінальних правопорушень.

Розуміння того, які документи, їх форми та призначення можуть бути піддані підробці в злочинах, передбачених статтею 200 Кримінального кодексу України, є критичним для розвитку класифікації документів у криміналістиці.

Платіжна картка. П. 56 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги»: «платіжна картка – електронний платіжний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки»[1]. Сучасні картки використовуються для безлічі фінансових операцій, включаючи отримання заробітної плати, пенсій та безготівкових розрахунків, спостерігається активний розвиток ринку платіжних карток в Україні, який обумовлений збільшенням їхньої кількості, обсягу безготівкових розрахунків та розвитком платіжної інфраструктури. Платіжні картки можуть бути пластиковими або віртуальними та призначені для проведення безготівкових платежів або отримання готівки. Підробка та незаконне вико-

ристання платіжних карток є серйозною проблемою з кримінальної точки зору.

Вперше платіжні карки почали використовувати телеграфні компанії, мережі торгівлі паливом та авіакомпанії в США ще у 1920-х – 1940-х роках, а з 1950-х років і банки. При цьому з початку 1970-х років підробка банківської картки вважається одним із найбільших ризиків [2].

Проте з часом підробка стала серйозним ризиком, що стало поширеним в Україні з 1990-х років. Незважаючи на профілактичні заходи, шахраї постійно вдосконалюють методи обману з використанням банківських карток.

У наш час, разом із технологічними досягненнями, використання віртуальних платіжних карток набирає популярності. Це суттєво впливає на кримінальну сферу, оскільки зловмисники адаптуються до новітніх технологій.

Електронні гроші. Електронні гроші – це нове поняття у грошових розрахунках, які представляють собою одиниці вартості в електронному вигляді, що використовуються для безготівкових та готівкових операцій. Це робить їх привабливими для електронної комерції та злочинних дій.

Однак, визначення електронних грошей залишається малоінформативним для кримінального аналізу, тому важливо визначити їхні властивості для розслідування злочинів. Але загальноприйнятим зараз є законодавчо визначений підхід, закріплений у п. 14 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги»: «електронні гроші – одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей» [1].

Також існують характеристики, що розрізняють електронні гроші та визначають їх для криміналістичного аналізу.

З розвитком електронних технологій спостерігається зростання використання електронних документів у платіжних системах, хоча паперові документи залишаються популярними в фінансовій сфері. У процесі платіжних операцій часто створюються паперові копії електронних документів, що є важливими джерелами інформації для кримінальних справ.

Зокрема, за статтею 200 КК України, платіжні доручення, векселі, грошові чеки та акредитиви часто є об'єктами злочину. Поступово електронні документи заміщують паперові, використовуючи цифрові технології.

У криміналістичному сенсі корисними є напрацювання В. Д. Нікіфорчука, котрий узагальнив різні підходи щодо поняття електронних грошей та їх класифікації в контексті фінансово-банківських злочинів і підкреслив, їх наступні головні інформаційні ознаки: 1) вони мають грошову вартість, яка є вимогою до емітента; 2) зберігаються в електронному вигляді на технічному пристрої, зокрема магнітному; 3) для передання електронних кодових сигналів електронних платежів між банками використовують інформаційно-телекомунікаційні мережі, зокрема Інтернет; 4) їх використовують для отримання коштів з метою здійснення платіжних операцій; 5) емітуються після отримання коштів у розмірі не меншому, ніж електронна грошова вартість; 6) їх приймає фізична або юридична особа, що не є установою-емітентом електронних грошей [4].

© Бараш А. Є., 2021

У статті 200 КК України, електронні документи, зокрема пластикові картки та електронні платіжні доручення, визначаються як основні об'єкти злочинів. Обладнання для їх виготовлення не є безпосереднім предметом злочину, але відіграє роль у його вчиненні та може бути носієм слідів.

У кіберпросторі шахраї використовують спеціальне обладнання, комп'ютери, планшети та інші цифрові пристрої для виготовлення фіктивних платіжних доручень у платіжних системах, створення електронних грошей та проведення інших злочинних операцій. Не тільки обладнання, але й використання відеокамер для спостереження за користувачами банкоматів та інші технічні засоби також використовуються зловмисниками для шахрайства та інших злочинів.

Нові технології залучають увагу злочинців, ускладнюючи виявлення та запобігання їхнім діям. Розуміння та класифікація платіжних інструментів стають ключовими для боротьби з фінансовими злочинами. Роль обладнання вчинення злочинів важлива для збору доказів і проведення кримінального аналізу. Свідомість цих аспектів сприятиме покращенню законодавства та технічних заходів безпеки для боротьби з фінансовими правопорушеннями в цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про платіжні послуги від 30.06.2021 № 1591-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
2. Ковалевська, Є. С. (2011). Виготовлення та обіг платіжних карток у світі: етапи розвитку ринку та проблеми боротьби зі злочинністю. *Юридична наука*, 192-199.
3. Нікіфорчук В. (2018). Електронні гроші у сфері фінансово-банківських злочинів: проблематика та визначення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, 107(2), 158-171.